

XAVOTIRLANISHNING HARBIY XIZMATCHILARGA JANGAVOR TAYYORGARLIK FAOLIYATIDA IFODALANISHI

Safarov Hamza Juraevich

<https://www.doi.org/10.37547/ejar-v03-i02-p4-166>

ARTICLE INFO

Received: 16th February 2023

Accepted: 26th February 2023

Online: 28th February 2023

KEY WORDS

Mudofaa, harbiy xizmat, xavotir, stress, yondashuv, shaxs, muammolar, baholash.

ABSTRACT

Ushbu maqolada mamlakatimiz Qurolli Kuchlari tizimida amalga oshirilayotgan ishlar, shuningde ,xavotirlanishning harbiy xizmatchilarga jangavor tayyorgarlik faoliyatida ifodalanishi xususida so'z yuritildi.

Mamlakatimiz mudofaa salohiyatini mustahkamlashni O'zbekistonni rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaraymiz. Strategiyaga binoan 2017-yilda boshqa sohalar qatorida harbiy qurilish borasida ham keng ko'lamli o'zgarishlar amalga oshirildi. Qisqa muddatda dastlabki aniq natijalarga erishildi va yangilanayotgan Qurolli Kuchlarimiz bo'yicha strategik yondashuv ishlab chiqildi.

Birinchidan, tashqi siyosatimizning moslashuvchanlik va ochiqlik prinsiplariga, eng asosiysi, qo'shni davlatlar bilan do'stona va amaliy munosabatlarni rivojlantirish, Vatanimiz suvereniteti va mustaqilligini mustahkamlashdek biz uchun ustuvor bo'lgan tamoyillarga tayangan holda, mamlakatimiz Mudofaa doktrinasini sifat jihatidan yangilandi. Bu doktrinaning ma'no-mazmuni birinchi marta ochiqlik xususiyatiga ega bo'ldi. Bu esa bizning mudofaa siyosatimizning ochiqligini namoyish etmoqda. Doktrinada O'zbekistonning mudofaa sohasidagi siyosati bo'yicha prinsipial yondashuvlar, ularni qo'llash asoslari, Qurolli Kuchlar oldida turgan vazifalar, shuningdek, milliy armiyamiz qurilishi va rivojlanishini davom ettirish bo'yicha istiqbolli yo'nalishlar belgilab berildi.

Harbiy xizmatchilarning ruhiy jihatdan chidamli bo'lishi haqida gapirganda, keyingi paytda dunyoning turli mintaqalarida sodir bo'layotgan qurolli to'qnashuvlarda ko'zga tashlanayotgan bir holatga e'tiboringizni qaratmoqchiman. Ya'ni, jangovar harakatlar davomida shaxsiy tarkib o'rtasidagi yo'qotishlarning asosiy qismi kuchli ruhiy ta'sir va zarbalar bilan bog'liq ekani ma'lum bo'lmoqda. Bunday ruhiy jarohatlarni hatto tinch hayot sharoitida ham davolash juda murakkab masaladir. Vazirlik va idoralar rahbarlari barcha toifadagi harbiy xizmatchilarning jismoniy va ruhiy tayyorgarligi bo'yicha prinsipial jihatdan yangi me'yoriy hujjatlar ishlab chiqishi zarur. Bu borada asosiy e'tiborni harbiy-amaliy masalalarni hal etishga yo'naltirish lozim. Harbiy xizmatchilar har tomonlama sog'lom va chidamli bo'lishi, har qanday murakkab jismoniy va ruhiy sinovlarga bardosh berishi kerak.

Xavotirlanishning harbiy xizmatchilarga jangavor tayyorgarlik faoliyatida ifodalanishi xususida so'z yuritsak, vujudga kelgan xavotirlanish stress vaziyatlarini ortiqcha baholash

jarayoni bilan kechadi. Vaziyatni ortiqcha baholash esa stress kechinmalarini yumshatish imkonini beruvchi muayyan mexanizmlarni tanlashga yordam beradi. Shuningdek, u xavotirlanishni hosil qiluvchi shaxsni vaziyat chegarasidan tashqariga chiqish, undan qochish mexanizmlarini faollashtiradi. Agar stressdan qochish yoki uni bartaraf etish imkoni mavjud bo'lmasa, xavotirlanish holatini kamaytirish vazifasini bajaruvchi psixologik himoya mexanizmlari ishga tushadi. Bu mexanizmning tarkibiy qismlari yengish, inkor etish proektsiya va shu kabilar xavotirni keltirib chiqaruvchi idrok etishini buzib ko'rsatadi. Psixolog Z.Freyd bo'yicha ob'yektiv xavotir tushunchasi o'z ichiga tashqi dunyodagi xavfning real vaziyatini qamrab oladi. Bu vaziyat shaxs tomonidan tahlika xavf-xatardek idrok etiladi. Xavfni idrok etish esa, emotsional reaksiya hosil qiladi. Nevrotik xavotir obyektiv xavotirdan shu bilan farq qiladiki, xavf-xatar manbai tashqi dunyoda emas, balki shaxsning o'zida, uning ichki dunyosida mavjud bo'ladi.

Freydning ta'kidlashicha, bu xavf-xatar manbai bolalikda boshdan kechirilgan agressiv mayllardir. Xavotirlanishni jarayon sifatida tavsiflashda nafaqat stress va xavotir holatini aniq farqlang, shu bilan birga tahlika xavf-xatar tushunchasini psixologik reallik sifatida qarash ham ahamiyatlidir. Xavotir tushunchasi stress reaksiyalarini keltirib chiqaruvchi stimullar, emotsional reaksiyalarni hosil qiluvchi omillar, shuningdek, motor harakat o'zgarishlar bilan o'zaro munosabatini belgilash uchun qo'llanilishi lozim. Y.L.Xanin "stress" terminini muayyan vaziyatda qo'zg'atuvchining xususiyati bilan bog'liq bo'lgan obyektiv xavfning kuchli yoki uning tarqalish darajasini ifodalash uchun qo'llashni taklif etadi. "Stress" termini faqat muayyan psixologik va jismoniy xavf darajasi bilan xarakterlanuvchi atrof muhit sharoitlarini ifodalashda foydalaniladi.

Obyektiv ravishda stress holatidek qabul qilinadigan sharoitlar ko'pchilik kishilar tomonidan tahlika xavf-xatar tarzida baholanadi. Bu vaziyatning subyektiv baholanishiga bog'liq bo'ladi. Ba'zida stress holatiga tegishli bo'lmagan vaziyatlar subyekt tomonidan tahlika xavf deb baholanishi mumkin. Stress tushunchasiga qarama-qarshi tahlika terminini shaxs tomonidan jismoniy yoki psixologik xavf vaziyatini sub'yektiv baxolashda qo'llanilishi lozim.

Vaziyatni tahlika xavf-xatar tariqasida baholash shaxsning individual xususiyatlari, qobiliyatlari, malakalar shaxs xislatlariga, shuningdek, o'xshash vaziyatlardagi holatini boshdan kechirish shaxsiy tajribasiga bog'liqdir. Xavotirlanish holati ko'proq mehnatning u yoki bu turlariga insonning yaroqliligining muayyan taraflarida ko'rinadigan bir omil hisoblanadi va uning qurshagan atrof voqealari tez o'zgaruvchan sharoitga moslashishida katta rol o'ynaydi. Bizning nazarimizda xavotirlanish holatining o'rganilish zarurati shundaki, kasb tanlash inson hayotida ahamiyatli bosqich hisoblanadi. Ushbu tanlashning to'g'riligi faqatgani shaxsning jismoniy sifatleri munosibligi bilangina emas, balki uning psixik xususiyatlari bilan aniqlanadi. Kasb tanlash holatining o'zi xavotirlanish holatini keltirishi mumkin. Uning noto'g'ri tanlanganligi-insonning shaxsiy qobiliyatlari va sifatlariga nomunosibligi ushbu kasbning o'zlashtirilishida to'siq bo'ladi, kasbning uzoq muddatda egallanishi yoki uning o'zgarishida jamiyatga olib keladigan iqtisodiy zarar haqida aytilganda, ayrim holatlarda nevroitik buzilishlarga olib keladi. Taxminimizcha, xavotirlanish - bu haydovchilik, harbiy va boshqa bir qancha kasblarga moslashishda asosiy faktorlardan

biri hisoblanadi. Xavotirlanish holati asosan ishchining xulq atvorida, stress vaziyatlarda uning mehnat faoliyati va eksperimental sharoiti natijasida hikoya qilinadi.

Xavotirlanish muammosini yechishda ikkiga bo`linib o`rganiladi.

- xavotirlanish muammosini qamrab olish, uni yomon holatlardan oldini olish;
- xavotirlanishni yo`q qilish.

Xulosa o`rnida shuni aytish mumkinki, harbiy xizmatchilarning xizmatga moslashuvchanligini o`ziga xos xususiyatlari sifatida harbiy xizmatchilarning psixologik tayyorgarligining hissiy tarkibiy qismini shakllantirish, yoshlarni ikkiyo`nalishda-jangovar tayyorgarlik va kundalik hayot faoliyati davomida o`qitish sharoitida psixologik tayyorgarlikning hissiy tarkibiy qismini shakllantirish usullari tavsifi va uning shakllanish ko`rsatkichlarini alohida ahamiyat kasb etadi. Faoliyatga psixologik tayyorgarlikning hissiy tarkibiy qismini shakllantirishda olimlar psixologlar insonning hissiy holatlarini boshqarish usullariga e`tibor berishadi, ular aqliy holatlarning umumiy nazariyasi asosida faoliyat yondashuviga asoslangan holda, tartibga solishning intellektual, ixtiyoriy va fiziologik xususiyatlari bilan uzviy bog`liqdir.

References:

1. R. Samarov, U. Qodirov, F. Fazliyev. Harbiylik sharaflari kasb. - Toshkent, 2006. 62-b.
2. Серебрякова Т.А. Психология стресса: Учебное пособие. - Новгород, 2009. -С.43.
3. Xolbekov A., Idirov U. Sotsiologiya. - Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 1999. -103-b.
4. Воинский труд: наука, искусство, призвание / Лаптев Л.Г., Гатилов С.П., Кондаков А.М., Маркитан Р.В., Мусатов М.И., Шевченко В.Г., Хоменко И.Е., Яковлев В.Н.; Ответственный редакторы: Академик МААН Лаптев Л.Г., доцент Маркитан Р.В, Хоменко И.Е. - М.: Совершенство, 1998. - С. 71.